

Увийсан
республиканская
библиотека
им. А. С. Пушкина

ШЫН

Солун 1925 чылдын август 31-де үнүп эгелээн

№ 204 (15424)

1994 чылдын декабрь 9, пятница

Ат салган тагы 19.45

Салар өртөө 200 рубль.

Бай-Тайгадан медээлер
ДАРГАН ОЧУР-ООЛ

Бай-Тал суурда дарган Очур-оол Дөрбөт таңыда...
Очур-оол Дөрбөт таңыда...
Очур-оол Дөрбөт таңыда...
Очур-оол Дөрбөт таңыда...

КҮРҮНЕ ДУМАЗЫНЫҢ СОСТАВЫ

Россиянын Күрүне Думазынын депутаттар составынын шынары кандыгыл?
Н. Зайцевская (Харьков).
Думанын статистиказын эзуагар алырга, Күрүне Думазынын депутаттарынын хар-назынын алгаш көөргө, оларнын хей кезин 40 хар ашкан. Ниитизи-биле 185 депутат ол санга хамааржыр. 101 депутат 30-ден 40 хар ишинде. 113 кижини 50-ден 60 хар аразында. Чүглө үш депутат 25 хар чөлпээт.
● Депутаттарнын социал байдалын алгаш көөргө, оларнын хей кезин албан-хаакчыттар — 357 кижини. Эске арткааннар — ажылчынар, фермерлер, тараачынар, шериг албанылары болгаш оон-даа эске. Оон ангыда бир студент болгаш 13 ажил чок кижилер бар.
● 424 депутат дээди эртемниг, 7 депутат тускай ортумак эртемниг, а 9 кижини ортумак эртемниг.
● Депутаттарнын аразында 99 эртем кандидаттары, 50 эртем докторлары бар.
● 402 депутат 9 фракцияларда каттыжып кирген, 47 депутат кандыг-даа фракцияларда кирбейн турар.
● Бир эвес депутаттарнын национал составын алып болза, орустарнын саны хей — 370 кижини, украиннер 22, белорусустар биле еврейлер 7 кижини. Россиянын Күрүне Думазында ниитизи-биле 31 националдыг депутаттар хуралдап турар.
«Труд» солундан.

Шээр мал кыштагашкыны ХҮЛЭЭЛГЕЗИНГЕ ЭЭ-ХАРЫЫСАЛГАЛЫГ

Ортаа-Хем, Тос-Теек, Телдөөде кыштагалар. Ол артарын онзагайын көрүндү даан. Кара суулар хей чердерде деп чүве оон-ла билдине бар. Бывдыг ой-чиктерге аң-мен, аал-оран доктар болбайт. Суг-хей-ле бар болза, амдыраат үстүр эвес. Ону эрес-кежээ кижилер, ээлей бээр Даг-даштын бүдүш-туружу-биле алгаштын чараш көстүр. Чеди-Тейлер, Суур-Тейлер, Кожя-Тейлер, Ааалы-Тейлер деп аттар дагылур турттарга албан тааралдыр. Оларнын бирээни Тос-Теек болган-дыр. Кожуну бурзууде ол аттарынч бирээни черле бар.
Меп бо улаада Улуг-Хем кожуунда «Эйлиг-Хем» сохтозун дөвискээринде кыштагаларын дугайын бижикседин. Ук ажал-атый Шага-Арыг хоорайнын дугайында, күзүдүг Улуг-Хемдин ол чарында турар. Оон алмас шөүдүн калбаа оран-чок. Шашилар дээрин баганалаан Буура лаанч белин ой-чиктеп барык төпчү чок ашкан. Калыб-берт черинде ажил-пичилери колдунда өшкү малын өстүрүп турар, чүге дээрле ол тус черинде байлалында тааржыр.
Калээ ажил-өтыйин бо бүдүрүлгесинде Тыва Республикада сурагылгар бар. Оларнын бирээни Март-оол Кырысочув Кудер-оол. Мур-пакчы малдын чыл саньыда-ла хулуугезин дөктаамал азыр күдүсепин турар. Оң челиштинеринде кандыг-даа чакыт чок. Кышка баш даа хынамчалын-биле белекени алып. Чурттап олурар бажыны-даа, өшкүлериниң кайжазы-даа аялчок таарычалыг. Угөн-кирген чөлүпүгү база аялчок болган элдик. Оң күш-ажыла, амы-дыралга чүткүлдүүн чалым салгал дөвөн ап турар.
Март-оол Кудер-оол мал чези ажаан өстүрүп тускай шөлдү, оң кылдында картофель база олуртуп алган. Амгы бо нарын үеде мал чези база чок кижилериниң, өг-бузелинч аш-темин хынамчалын-биле белекени алып чачылдыг. Ак сепкилдиг, эрес-кежээ, ара-галарында сундукпас кижилер чоргаарамас арга чок. Малчынын ажи-төлү база мал өстүреринде, күш-ажыла чүткүлдүг болуп турар.
Эйлиг-Хемде Март-оол Кудер-оол кышак кижилер нежеки турар, оларнын күш-ажылы чүткүлдүг, кышмак-кайы-биле чүткүлдүг. 1994 чылдын кышкында Михаил Даваа төрүүр чүс өшкүден-не 110 аянын камгалап алган. Оон коланыла 352 өшкү бар. Төрүүр 319 өшкүлүг Лама Допуй-оол төрүүр чүс

баш бурзууде-не чүс беш баш таш мады камгалаан. И. Салчы төрүүр түс өшкүден-не 115 аянын өстүргөн.
Ажы-биле чугаалаарга, төрөө Тывавыстың эске буудуң-нарында ол хире бедик көргүзүлгелерин болганнар калбаа санын. «Эйлиг-Хем» сохтозун өшкү калачылары болган кыштагашкыны оң чөлүмдү азыраанын соругу-биле салып алган. Оң мал-тагылаа тургустунган. Мал чезинерин белекелеринде малчын өг-буле бурузү ажи-төлү, чок кижилерин, тап-пыр-билер ха-думаларын сыйрып эвилдээш, барык 15-20 тонна сепини белекени алган. Кыштагаларын элөөн кезинче мал чезинеринде челирлелигин орани-астан турар. Кывар-чаар материалларын өртөг-үеэи аар болуру харып улуг шап-тыкты болдуруп турары билдинир.
Кыштагаларын кол нуруу-зунун септерези чүгөрү чоруттуган. Төптөн ырактан-даа болза, чугай дозу-биле шевертинген чурттага бажынары аялчок көрүштү, киркенсич болуп турар.
Кызыл-оол САГААН-ООЛ.

ПРЕЗИДЕНТИГЕ ГЕНЕРАЛДАР ЧОРААН

КЫЗЫЛ. Россия Федерациянын Чазаның кежигүрү, Тыва Республиканың Президентизи Ш. Д. Ооржак Россия Федерациянын кызыгаар шериглериниң Кол командьлакчынын ораакчызы генерал-лейтенант Н. Н. Боржожа болган Забайкалениң кызыгаар округунуң командьлакчызы генерал-лейтенант А. М. Еремеев база оон ораакчызы генерал-майор В. В. Путов оларны хулаап алган болган Россиянын кызыгаарларында, оон иштинде Забайкалениң кызыгаар округунда ниити байлалдын дугайында чугаалаан.
Россиянын кызыгаар шеригиниң амгы үеде ниити ажи-чорудуугазынын кол угданышкынарынын, ылангыя чамдык кызыгаар участоктарында байдалары экиндер талазы-биле ап чорудуп турар хемчеглериниң дугайында Ш. Д. Ооржакка генералдар даньатканнар. Оон иштинде Россиянын болган Моолдун күрүне кызыгаарынын тыва участогу-нда ылым чорудуп турар ажилларын дугайында то-даргай чугааны кылган.

КАҢНАКЧЫ

Совхозтун машина-трактор мастерскаяныч кирерге бир-де машина, трактор чагында ол кызаннаар турар. Челе бөөрге, дуржулгагы каңпакчы Борис Очур анаа олурбас, каңпап, тулустурган, чай чок ажилдап турар. Борстин шевр хондыр деген соонда бузурелдиге. Оң каңпап тулустурган кезектери, дорилдери белек оордуң үрөлбөс, бажы-биле баар. Ыччангап чөлүмдүлүк, трактористер анаа бузурээр. Оң аиларын иштинде эки ажилдаан дөш, совхоз ошу сарык-биле шаңнаан. Борис Очур ам-даа эки ажилдаар, совхозунга, чоңууга бараап болур дээрине бузуред-ле. Оң каңпап тулустурган улуг.

ТУРАЛЫГДА КЫШТАГДА

«Бай-Тал» совхозтун малчыны Калдар-оол Күжүктө төрөөн совхозтун малын 30 чыл иштинде кадарып, ажаан, карактап келген. Ол неспия назыны чете-даа, ышак ажилында ам-даа ажилдаан-шаан.
Ол 1994 чылда төрүүр 100 хойга онааштыр 90 хураган-ны ап, тыва уксаалыг хоюнда 1кг 200 грамм дүктү кырып, күрүнеге дузагаан. Хоонун малчынын кода-нында үш чүс ажыг хою очка-менди, денгилдээ ам-даа күсүк хөвөр деп болур. Калдар-оол Күжүктө чыл иштинде кадарып, ажаан, карактап келген. Ол неспия назыны чете-даа, ышак ажилында ам-даа ажилдаан-шаан.
Ол 1994 чылда төрүүр 100 хойга онааштыр 90 хураган-ны ап, тыва уксаалыг хоюнда 1кг 200 грамм дүктү кырып, күрүнеге дузагаан. Хоонун малчынын кода-нында үш чүс ажыг хою

ТЕННИСЧИЛЕР

Ноябрьның сөөлүг хунеринде, тодаргайларга, 26-27 хунеринде комплекстик спорт залыга стол теннизин федерациянын шанвалы дээр стол теннизинге маргылдаа болуп эртең, Маргылдаага үжен алды эр, он чеди херезжен спортчулар киришкен.
Хууда бирги чер дээр маргылдаага херезжен спортчулардан бирги чери республиканын чангыс эвес удаа чемпиону Алдымаа Назыт элөөн. Алдымаа Улуг-Хем кожууну төлөөн, Ак-Туру суурдан келген спортчу. Ийги черге Кызыл хоорайнын төлөөзи Белекмаа Кара-Сал уугун. А үшкү чери Кызылдын дүлөй уругулар школынын алдыгы класзын өөреникчизи Регина Саапа бузурелди-биле элөөн.
Эр спортчулардан бирги чери Александр Ооржак, ийгилизи — Радюн Чамба, үшкүзүн — Алексей Забев олар тус-тустаа элөөн. Олар шунту Кызыл хоорай-ның спортчулары.
Эжеш кылдыр ойнаар херезжен спортчулардан бирги чери база-ла Кызылдын төлөөлери Белекмаа Кара-Сал биле Оксана Лоскутова олар алган. Эр улустун бирги чери кызылчылар Радюн Чамба биле Радюн Кыргыз олар чаалан алган.
Эр, херезжен спортчулар холуштур ойнаар хевиринге бирги черге Радюн Кыргыз биле Белекмаа Кара-Сал олар бузурелди-биле үнгөнөр.
Тилекилер болган спорт, авантаж ойнаан чор-чуларга грамоталарын болгаш, акша шаңналарын тывыскап.
Евгений МАНЗАНОВ, Кызыл хоорай.

ЭМЧИЛЕР ӨӨРЕНИП ТУР

Республиканың медицина профилактика төвүнүн организастаан пугун дакышылда гимнастиказынын талазы-биле недели хуусаалыг семинарнын ажилы бо хунерде улумчалан турар. Хоорайнын болган кожуунуң нарынч эмнегезеринде аарыг кижилерин эмээринде улусчу медицинанын арга-ларын ажилдап турар эмчи ажилдакчылары ол семинарда өөренип турар. Өөренип, шикээдин ап турар бо чүдүл-дери оларнын моон сонгаар-ны ажилында улуг илгит болу-ру чугаажок, эмнегезериниң ол аргазан чоңунуң кандыг быжылдар херекке ажилгаар.
Семинарны Москваң пи-гуру төвүнүн (Саньхэ) эмчи-мастери Андрей Михайлович Усоев уадуртун эргитирп турар. (Бистин көрр).

КРАЙНЫҢ 60 ЧЫЛЫНГА

КРАСНОЯРСҚ. (РосИТА-СЧТА). Красноярск крайны тургускандаан бээр 60 чылынын байырагына кир-жири-биле Россия Федерациянын Чазаның Дарга-зынын ораакчызы Юрий Яров ылда челип келген.
Чоңу ажил-биле хандыр-ар айтырыгы онаа кичээ-тейин РФ-тин Часаа баш-

КРАЙНЫҢ 60 ЧЫЛЫНГА

тынында ораакчызы улган-дыган. Оң чугаалаанып эзуагар алырга, Россияда амгы үеде ажил чок болганы-биле посбие ап турарларынын саны 2 миллион кижини четкен. Россия Федерациянын Эко-номыка амызынын баш бу-рунгар санын көргөзи-биле алырга, келир чыдын Россияга ажил чоктарың саны беш

Эки кижилер дугайында ЧОННУҢ СЕТКИЛИН ХОМУДАТПААН

Анай Секековна Баржай Бедир-Арыгың почта салбырына ажилда-ла 21 чылдын үнүүрү көрүп турар. Баштагы иш чылда почтачылаан, а оон соонда чылдарда доктаамал эргелекчилеп келген.
Мурунку чылдарда үстүртөн айтып берип каан ишаныг ажилдап турган болза, ам байдал эскерилген. Ажылдынын кол-ла угданышкыны — почта челирлелеси. Бедир-Арыгың почта салбыры малчынар-биле катан 22-хе санын өрөт-дерге бараан болуп турар. Чоңум малчынарга почта челирлелесин бригадирлер дамгыштар организастап турары кончүг эитиг, салбыр-ның ажилында совхоз дирекциясы улуг дузаны челирп турары өөрүнүг.
180 шаа пенсионерлерге, 67 бот-нелерге, дузаламчы акша ап турар 22 кижиге пен-

сия, посбие айназын бар-жыдырынга айналып берип турарыназын кырааннар-га дыка-ла оитиг, таарымча-лыг болуп турар. Неспия акмазын доктаамал ой-шаан-ла ап турар, а бот-нелерин болган дузаламчы акша ап турарларын акмазы саадан үнүп турары харып хому-данчыг-ла.
Почта салбыры почта челирлелесинде, неспия, посбие акмазын үлөп бээринде база кылды чорудуп тура-рар: телефон дамгыштар чугаалаанышкынарын ор-ганизаастар, телеграммалар-ны, шичалыге акшаларын хулаап ан, дамгыштан, чорудуп бээр дээр оон-даа эске.
— Келир чылдын солун-дар, сеткүүлдер чачылдыга-зы кидип тулук. Школаның башкылары, совхозтун ажил-чынары, өске-даа албан черлери шилчилге-биле ча-

густунуп келгилээр тава-рылгалар турган. Чоңум ко-жуң чачыргазынын культу-ра кидилдиге долузу-биле хулаапп бербезин тө-лөдө, совхоз одаар чүдү-лө биле хандырар анаар. Бо хунерде почта салбырын-га хөмүр херек болуп тура-р.
Анай Секековна Баржай-ның эргелекчилээни Бедир-Арыгың почта салбырынды ажилы кожууда мактал-дыг. Салбырын эргелекчи-ли болуңуң ажилынын тала-зы-биле чоңуңуң сеткил-са-гызын черле хомудатпаан. Эртеңиниң даң хаязындаан Кара кежөөгө челир суур-нун чурттагычларынын ба-жындарын келип, неспия, посбие айназын үлөүр, со-лун, сеткүүлдерин, чагалар-ны, телеграммаларын чели-рер, акша шичалыгезин дам-гыштан бээр дээр кылбас-

ла ажилы чок. Бо бүгү азыраа оң канчак четтигин турарын кижин кайтарар.
Онаашкан ажилында ак сеткилдиг чоруну үнелеп, кожуунуң харылаа бел-дир, кожуң, суму чагар-галары Анай Секековнага хүндүлө бижиктерин, өртөк-тиг белектерин хей удаа тывыскап. Бедир-Арыг суур-нун улуг, бичи чоңу почта салбырынды эргелекчилээни ажилын төлөтин-биле үнел-дип ону ажилынын аайы-биле адлар-атка азы Тыва Республиканын Чазаның шанналында-даа болза кин-дерин күзөп турар. А. С. Бар-жай 4 уругуларынын несп, уруу Сай-Суу Кызылдын педагогика институтунда, огуу Сендажы № 1 ШУ-да өөренип турар.

«ШЫНЫМ» ЧОКТА ЧҮРЭЭМ ХӨЛЗЭЭР

Чеден харлаар «Шыным» Бижик номчуур апаргаш-Шынап шыңчы өңнүүм чокка менээ ла.
Чечен-мерген сөстүг Бижидип аар болуңумдан Шылагзынп човай бээр мен.
Шынап шыңчы өңнүүм Чангыс хун-даа чарылбалым Алтан кадай, ажи-төлүм мен.
«Шыным» чокта чүрээм Чанчыл болган, чоңум Аажы-чаны база мен деп. Биче-оол МОНГУЛ-ООЛ билдир.

Төмбүрзектин судалы

НЬЮ-ЙОРК. НАТО-ну Россиянын киржилгезин чок-ка Чөөн күчкө каалбаргы дээр ораалдакчышынарга Россиянын удуртулазынын удурлашышыны черле чөлүг деп, АКШ-тын Гарвард университетинин тооту профессору Ричард Пайнс мелегези.
Россия ишкан, делегейин эң улуг күрүне-лерини киржилгезин чокка Европанын болган бүгү чы-рык өрөмчөйүн айтыр-галарын шиттирлээр болду-мас дээринге бузурээр мен деп, профессор эрткин чет-верг хунуңде журналистерге мелегези. Ыччангап Рос-сиянын Президентизи Бо-рис Ельцинин Будапешт удурлашышына чугаа-зы биле бүрүн чөлүшөрүкүр мен деп ол айткан. «НАТО-ну каалбаргы, бирингэр чуга-алаарга, Чөөн Европанын чурттарында Россияны аң-гылаар, оң киржилгезин чок-ка Чөөн Европанын күрүне-лерин НАТО-га кежигү-күлдар хулаап алып дээр АКШ-тын чүткүшкүнү чер-

фирмалар, корпорациялар дамгыш чурттарга чезини дивысышаан, чангыс дол-ларды-даа халас итпас чан-чылар деп, эң-би-си теле-компаниянын корреспонден-тин тускай дамчыдылазгы-га чугаалаан.
«АФНИ». «Революстуг улусчу демсел» деп терро-ристтик грек организастың кежигүрени эрткин вторник хуорайнч төвүңде саң-хөө инспекциязынч бажы-жыныга бомба чазылдыр-ган. Бомба чазылдырыш-кынын үезинде кым-даа озал-ондакка таарышаан. Өлүрүкүч организастың кежигүрениниң бирээз бом-ба чазылдырар дээр ишаныг дугайында «Элестертишия» солунун редакциязыга баш бурунгар дындадыкан, а солун редакциязын бодунуң ээлдөөдө позицияга мелед-дээ. Ыччангап саң-хөө ин-спекциязынч бажыныдап бүгү кижилерни аястмыш-кып муруну чарындаа поли-ция дашкаар үндүрүкен.
«ДЕЛИ». «Тамил планын хостар парлар» (ТСТИ) деп организастың чепсектиг оряттарына улур дайып чорудулааларын соксадыр дугайында шиттириң Шри-Ланканың чазак хүлээз ал-ган. Чуртка хей чылдар дур-

гузуңда ургүлчүлөп келген хавыг меслдежишкынниң чоокку үеде соксадыр сорулга-биле Шри-Ланканың чазак парларың удурту-лары-биле тайбын чугаала-нышкынары дүрген эге-лээрн күзөп турар.
«ПРАГА». Фаниссти Гер-манияны чылча шаңкап Ти-ледениң 50 чылды хун кел-ген тулум-на чооккулап олурар. Улуг тилдигениң үбилениге тураскааткан Россиянын дайын хоочун-нарың «Тайбын марыжы Чехиянын дөвискээринде эгелээ. Россиядан келген аалчылары Чехиянын на-йысылады Праганың чурт-такчылары эң-не найырадыг эвилеп өзү-биле уткаан. Пра-ганы фанисстиг эжелекчилер-ден хостар дээр кадыг-дош-кун тулушушкынарга өлгөн Россиянын солдаттарың, офицерлериниң Чехия найыс-талында Ольшанск чезөөгө Россиянын дайын хоочуннары чечектер апарып салган. Чечектер салырын эзула-ныга Чехиянын дайын хоочуннары база киришкен.
«ВАШИНГОН». Ирландияны Республиканың ар-миязын дайышчылары бо-лудун чуртун Англиянын шериг-политиктиг эжеледи-

ден хостар дээр чепсекти демселди 24 чыл дургузуң-да чорудуп турар. Ол ор-ганизацынның политиктиг бо-лудун удуртукчуу Джерри Адамс эрткин четверг хунуңде АКШ-тын президентизи-ниниң национал айтыл чок чорук талазы-биле дузалак-чымы Энтони Лейк-биле жу-уражып, чугаалакчышкынар-ны кылган. Ирландиянын Республиканың армиязын удуртукчууна Ак бажы-нын экин ажилды бергени-де Англиянын чааа шыжыгып, колониалчизи эрги чачталып илергейлээ.

ABONEMENT на газету
ШЫН
на 199 год по месяцам:
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Куда: (почтовый индекс) (адрес)
Кому: (фамилия, инициалы)
доставочная карточка
на газету
ШЫН
Стоимость по каталогу руб. коп. Стоимость по доставке руб. коп. Количество копий/номер/номер
на 199 год по месяцам:
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Кому: (фамилия, инициалы)

Көдээ амьдырал

Тыва дыл кафедрасы 30 чыл болган

ШИЛЧИГЕЛИГ ҮЕНИҢ АЙТЫРЫГЛАРЫ

БАШКЫЛАРЫВЫС САКТЫП ОРА...

Тыва Республиканың көдээ ажыл-агый болгаш аш...

Агроулетпур комплексинде бақташтыг массалык проф...

рер деп, Самойлов Хиликович чугаалады. Оң деп херекселдериниң бир кези шыгжа...

Экиж көргөң, чүгө мөлө болдуус. Чойган шыккан хөвү...

Эрге-чатырганың, демократияның амдызында тенекезың...

Кызыл хоорайның аянда амдырал хаддырыгга техникан...

Сайт-биде чугаа чартык шак апкан. Үе чидарбес дөш...

Чижек кылдыр ыран канчаар. Кожа девисээрлервик, крайларык...

Оонун ишти угбай мөңгү тапкызым, көрө-дөк бөлбөзүм...

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгөсүнүн калың-лаа хевирлерин С. Х. Монгуш...

Өвөш саннаг-даа болза, аш-чөм болбаарыңар текширер...

Сайт Самойлов Монгуш-даа, араг Шыршычан Дарчынчаң-даа...

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгөсүнүн калың-лаа хевирлерин С. Х. Монгуш...

Ной, ошкү дүгүн саавар дөш. Оң ээлери ыңай-бээр чоруп...

Чаа байлаче көдээ ажыл-агыйның шылчигеңи, көжүшүкчүрү...

Проверьте правильность оформления абонемента! На абонементе должен быть проставлен отгисск...

При оформлении подписки (переадресовки) без кассовой машины на абонементе представляется отгисск...

Херектин ужуру мындаг. В. М. Маадыр 1982 чылдан бээр...

Для оформления подписки на газету или журнал, а также для переадресования издания...

Заполнение месячных клеток при переадресовании издания, а также клетки «ПВ — МЕС.Ю»...

1992 чылда беринкен. Адаан чок аркан үн отгу-биле (17, 13,7 харыың), уруунун 2 ортот...

Кызылда Курүнең педагогика институтунун тыва дыл...

Удуртуп, хой-ле чүдлерни кылып турганар. Ленинградка эрттирп турган студенттериниң...

Хой чылдар дургузунда харам чоңа ажылдан турар. Куулар Хунажыковичниң...

Кажылерниң холдан салбас номнары болур. Елизавета Боракеевна бүгү назарында башкылап...

Кавделам атты алган башкы Х. С. Алдын-оолдуң бизниси «Тыва дылдың методиказы» (1968, 1972), «Аңгыныг номчуга» (1983) деп...

Бо 30 чыл кафедрата Тываның шылчаргаң дөң чогаал эртемденери — башкылар ажылдан келген. РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң...

Тыва АССР-ниң школазының алдарыг башкымы Е. В. Салыммаа 55 чылдан тура бистин кафедрата ажылдан келген...

Куулар Хунажыкович бүгү назарында башкы ажылдан беринген, хой-хой өөредилге номнарын бижип, буяныг ажылды кылып чорза-даа...

Тываның эң баштайгы доктору, доцент А. Ч. Кулаа кафедрата 1956 чылда ажылдан келген...

Бо чылдарда тыва филология кафедрасында РСФСР-ниң болгаш Тыва АССР-ниң эртемниң база Тыва АССР-ниң алдарыг ажылдакчызы...

Дүктөп өң килзиң, ширтек кылдыр билер дуржулгагылар бар. Оларның хой кезиниң...

Тыва дылды дөдө өөредилге чөдлеринде эң баштай башкылап өгөдөннерин биразы — К. Х. Оргу. Куулар Хунажыкович амгы үеде...

Бистин институтун доо-дүкчүзү, оң база бир ректору чоран РСФСР-ниң школазының алдарыг башкымы, Ленин болган Күш...

Бистин институтун доо-дүкчүзү, оң база бир ректору чоран РСФСР-ниң школазының алдарыг башкымы, Ленин болган Күш...

Тыва дылды дөдө өөредилге чөдлеринде эң баштай башкылап өгөдөннерин биразы — К. Х. Оргу. Куулар Хунажыкович амгы үеде...

ДАГДЫНЫКЧЫ

ДУГАЙЫНДА

КАДРАЛАР НЕМЕШКЕН

Кандыг-даа анык башкы болууну ажылды чаа өгөдөп чоруур үезинде, аңа дагдыныкчы, арга-сүмөн бер...

Чымыг, кижини хей-агт киргеп сөстөр бөзү өөрүңүр. Ол чыгач-чымак, эңил-дөдөк сөс-доматтыг, дур...

Эге класстарда ажылдан турар анык башкылар багтай Кызылдың башкы чылчигеңи дооскан, Кызылдың курүнең педагогика институтунун эге класстар башкылары белектер үндүр...

Школяны анык директору Тимофей Шивит-оолович Саидан база-ла бо чымыг Кызылдың курүнең педагогика институтунун география факультетинде бот-өөредилге...

Улан-дөңни көдээ ажыл-агый институтунун механик инженер факультетин бот-өөредилге-биле доозуп келген Кан-оол Бегзевич Салчак...

Чогул кирген бүгү-ле чүдлерин эрттирп, оң түндүгүн сайгарып турар бис. Анык кыялдың эрттирп...

РЕДАКЦИЈАДАН: Г. К. Кууларның «Шының» доктормал ундүрүшү «Башкыла» арынга белектер кылган...

1994-95 өөредилге чымы. Күстүң өгө айлары. Бистин бөдүк күрүө практиказын эрттирер-биле Тываныстың айгыр-ангы буудуурында...

Чы талаларың күрүскенер; тыва дыл болгаш чогаал кичээлдериниң иязы-буру чаа хевирлерин ажылга, буудуурун чаагай чачылаларыңа...

Практиктыг ажылдар соода арга-дүржүгүгө солдун, чөдөр-чөдүстүрп сайгарып-биле «Практика биске чүпү бергенди!» деп конференцияны кафедраның удуртулазы-биле...

Арапчор ОРСУР.

Анна ИРГИТ. Өвүр. Сагым.

ЭГЕ БАЗЫМНАР

1994-95 өөредилге чымы. Күстүң өгө айлары. Бистин бөдүк күрүө практиказын эрттирер-биле Тываныстың айгыр-ангы буудуурында...

Бажың алдыр бергендер кезире Ак-Довурак хоорай чыгаргааның даргазы Спар-оол Күжүгетке ол чөдө берген бажың үзөгөңи фабрика директору шың эес кылып турарыңа чугаалаш, дуза бергүзүрүңүз дилээң.

Ажылчынның хомудалы

НЕГЕЛДЕ ЧӨПТҮГ

«Шың» солдунун редакциязыга «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үрүмкөт-сорттар комплексиниң ленингер машиниңиң Вера Морзеконна Маадыр келген комбинаттың арыгал фабриказының удуртуулары удуу-биле дилээң.

Херектин ужуру мындаг. В. М. Маадыр 1982 чылдан бээр фабриканы үрүмкөт-сорттар комплексинде доктормал ажылдан турар. Шың-чаа чагайлыгы турутпун чурттагды бажыңны алдырың-биле ээлчөк туруп алган. Хуу бажыңның удуу-тур сурдун дөң бажың бердир не турган. Өг бусе бир кыстыг, үш оолдуг олары эккен. Бажың алдыр амыдырал негел келдире, даргаларга айтырып кыш улаа тургусан. Ээлчөк чөдүң келдире бажыңны бөзүрүп ааган. Шың-ла, үрүмкөт-сорттар комплексиниң аныкчыларының аразында оң ээлчөк ийя дугаар терде турган. Шыңгаган аңа бажыңны алдыр-ла мен деп илээң. Вера Морзеконна ишкелди оожургай бергеш, удуу уруу өг-бүдө тулуп алдыр, хуу бажыңны аңа...

Тускай эртемниң чаа кижилер келбизин Вера Морзеконна билер. Илгын-даа болза канчан билер дөң эң өөрүндөң айтырп көрөң, бажың-балгалы чок чаа кызы келгенин кым-даа билбес болган.

Ажылдан турар үрүмкөт-сорттар комплексиниң профком даргазы С. Ооржакка Вера Маадыр база катан ужурашкан. Фабрика директору А. И. Милосердов бажың бербиңи турарын чугаалаш.

Бажың алдыр бергендер кезире Ак-Довурак хоорай чыгаргааның даргазы Спар-оол Күжүгетке ол чөдө берген бажың үзөгөңи фабрика директору шың эес кылып турарыңа чугаалаш, дуза бергүзүрүңүз дилээң.

1992 чылда беринкен. Адаан чок аркан үн отгу-биле (17, 13,7 харыың), уруунун 2 ортототурун бот-өөредилге чөдөдөп чоруур үезинде, аңа дагдыныкчы, арга-сүмөн бер...

Чымыг, кижини хей-агт киргеп сөстөр бөзү өөрүңүр. Ол чыгач-чымак, эңил-дөдөк сөс-доматтыг, дур...

Эге класстарда ажылдан турар анык башкылар багтай Кызылдың башкы чылчигеңи дооскан, Кызылдың курүнең педагогика институтунун эге класстар башкылары белектер үндүр...

Школяны анык директору Тимофей Шивит-оолович Саидан база-ла бо чымыг Кызылдың курүнең педагогика институтунун география факультетинде бот-өөредилге...

Улан-дөңни көдээ ажыл-агый институтунун механик инженер факультетин бот-өөредилге-биле доозуп келген Кан-оол Бегзевич Салчак...

(Төмүр, Эгең 2-ги артында).

ойлааны билдирген. Оон тына дыйга бижнеи болган отудуларын чогаалдыларын сайгары тура, студенттер оон тына чоңга бердигенин, өзгөртүмөс өзүгүзүзү медресе билди ал турар.

1968 чылдан эгелеп кафедра Тыва АССР-ниң школаларының аддары башкызы, улус өөредилгесинин тергенин, доцент, бистан салгырың доозукчуу, Ш. Ч. Сат, Е. Б. Салзынмаанын өөренишкени К. Б. Март-оол аядаады, чо хүнгерге чедир тыва дыйгы школага башкыларын арта-дуржугалары келер уенин башкыларына харам чоңга болуур.

Кима Биче-оодонна дыйга хей үдө факультеттин деканы, бистан кафедрастын улус өөредилгесинин, анык калдырын бижынып, күш кирин алдырыга лавина берип, бүгү талазы-биле дугала келген. Елизавета Боранова биле Кима Биче-оодонна кафедрадың өске башкыларына неми дег сагыш чован, ара-сууни берип чоруурлар. Кима Биче-оодонна биле 4 анык башкы амгы үдө аспирантура өөренитурар, оор дорт салгычларды болур И. Н. Дамба, Е. И. Иргит Москваның национал айтырылар талазы-биле өртем-инженер институтунун аспирантурада тыва дыйгы өскө башкыларын методиказыга өртем анык бижип турар. К. Б. Март-оол методист башкы болган, институт тыва дыйгы башкыларын программаын тургузуп, өөредилге төмүн кыдып турар. Оон анында ол школаның өөредилге төмүрүнүн методикасы өртем анык бижип турар. Россиянын ЭА-зынын Сибирь салгырынын Новосибирскиде филология институтунун даалгазын

чодур бистан кафедрастын чодур бистан чоруур башкы Тыва Республиканын өртемнин аддары аядаады, К. Д. Ушиский атты медалдык эдилекини, улус өөредилгесинин тергенин, филология өртемнинин кандидатты критик Д. С. Куулар болур. Доржу Сенгил-овичге бо чылын институт-туң башкыларын өртем човүзели профессор атты тывысканы оок тура дүшпөс, тендиш дивес ажылының база бир көргүзүкчү, үнели болур. Доржу Сенгил-ович тыва улустун өзгөртүмөс аас чогаалынын байлак чаражы, бүгү сүзүүнү сургууларга чедирги кылдыр дамчиды берип чоруур. Ол фольклор материалдарын чычп, бүгү Тыванын эрзин, хой-хой берген, уран сөстү тоолулар, чеченер-биле ужуражып, олардан бижип алган өртинерин өртем өсууге велик дөңөлдүгү пикирлеринин эл баштайгыларынын бирөөсү болур. Доржу Сенгил-ович болуун хой талазын билди, өрүндүзүмөс, дивес анык башкыларын, сургууларын, өскө-лаа терлердин дыл, чогаала соопургалдыларын магаданып зошур эзулуг өңирг аныкчолонун болган чоруур. Тыва чогаалды болган оон башкыларынның методиказын чүгө өөредирин-биле кызыгаарлаттыгы, ол талазы-биле методикти сүмөдериң база бижип турар. Тыва литературанын хөгжүп, сайыраарына канчаар-даа аажок үзүгүзү кирип, критик өчүлдүрүкү база болуп турар. Улуг курстарда тыва критиканын тогузуп деп өртемни башкыларына, критиканын өскө баамырып билдирип айткан берип турар. Доржу Сенгил-овичтин өртем анык чыгыш тыва улустун аас чогаалы, литература-биле кызыгаарламына билдирер. Ол тур дыйгы болган өскө-лаа човнарны аас чогаалды, культураны, литератураны биле холбашкан, харын-лаа делегей масштабтыг аядаарынын бижип турар. Россиянын ЭА-зынын Сибирь салгырынын Новосибирскиде филология институтунун даалгазын

өсуугар «Сибирский болган Ыраккы Чөөн чүктүг човнарны аас чогаалынын ту-раскаалары деп сериянын улудунас аар ажылыга Доржу Сенгил-ович кирип, «Тыва мыфтер болган тоолуругу чугаалар» деп тому ТДТТОШ-ниң литература секторунун өргөлөгичи З. В. Самдан-биле бижип дооскан.

Доржу Сенгил-овичтин бо үелерге чедир бижкени өң улуг ажыларын бижип алаарга оларнын хемчөлүнүн, утказынын калбаа кайтадып, өзүлүг өртемден, профессор деп чүве оон көстүп чүрү: авторлар-биле бижкени «Тыва улустун аас чогаалы» (1976), «Алыч-Кевер-Мерген» (1963), «Тыва тоолар» деп чымыды (5 том), «Тыва литературанын тогузунун очерктери» (1975) (А. К. Калзан, М. А. Халахан-биле калды), «Тувинская поэзия» (1970), «Тогуз болган амгы үе» (1982) дөш оон-лаа өске номнары, хой саныг өртем статьяларын санаттынмазы чугаажок. Д. С. Куулар хой чыллар иштине үстүкү класстарга тыва чогаал номуну тыва дыл, фольклор, лингвистика программасынын автору база болур. Башкынын мындаг ажылып көрөш, оон канча үчүп, тыштангы турарын кижин кайган хаммас. Ол чүгө ажылына ычар бар бердиге өскө, өз-бүдөзинин кол шимчеликни күжү, сагыш човангыр ада, кырган-ача.

Д. С. Куулар институтун өртем талазы-биле проректор болуп, чүгө бистан кафедрастын өскө, бүгү институтунун башкыларын өртем талазы-биле өздүзүлгө өскө улуг ролду ойнаан. Ш. Ч. Сат кафедра өргөлөгичинден халаанк соонда, ол берге даала Доржу Сенгил-овичке оонашкан. Ол өргөлөгичиле тура, кафедраны ажылыга дыйга хой, чаа чүүлдерин кирип, артырып калды. Д. С. Куулар — конугу белик культураның биче сектигин, дузааргак, хүндүзүчөл башкы.

Бистан кафедрастын хоочун башкылары анык башкыларын өртем чедип адырынга, дөш өөредилге

чөргө башкылап өскө-лаа улуг дузаны чедирген өртем дагдынычылары өскө болур. Олар хүн бүрдө биске өмөк-дөмөк, өскө болуп, өртем-билени, аммыларды дуржугалазын дамчыдып берип чоруур. Бистан башкылары өскө, аныкчолон бердигенинин анында, музыкага, спортка хандыкшыдыг, ойнап-хөгзөринге, танцыларынга база ынактар. Кафедрада амгы үдө ажылдап турар башкыларын башкылары болуп, бүгү талазы-биле үдөлер боон чоруурлар. Олар хой-хой аныктарын өртемче, билигин өскө оруун аякыдып, чырыкты боон чоруур. Мындаг кайгыч өртемденер, ажылында бердиген башкыларынын Курнуе, Чааак шаанын алганнары конугу өскө, Ш. Ч. Сат — шыларангай өртемден чок апаргыже Курнуе шаанын бижип чедип, Башкынын адын Кызылдын педагогика институтунга тышпыр дугайында ол чок апарганда, 1992 чылдын майда оон өөренишкени чогаалчы А. А. Даржай кодуруп турар. Бистан кафедра ол дугайын институтун өртем чөвүленине бадыладып азын, ычаныг ректор А. В. Набатовка берген бис. Ол айтканын чааак чөргө өртемденер дугайында бисте калдыг-даа мелөе чок. А чылдар өртин-ле тур...

Хоочун башкыларынын өөредип кааны чүс-чүс доозукчулары Тыванын кайы-даа будуунда «БАШКЫ» деп атын төлөткө-биле өздөп, оон берге, чымыштыг ижин чүктөп чоруурлар. Олардан дыйга хой башкылар белик аты кызык ажилы-биле чедип алган: Социалист Күп-ажыдып Мавдыры С. С. Дамды-оол, СССР-ниң Улустуң болган РСФСР-нин школаранын алдарыг башкылары З. С. Куулар, Б. И. Арантан, И. А. Достай болган оон-лаа өскө, Тыва АССР-ниң школаранын Кларовоол башкылары А. Д. Багай-оол, К. С. Чалы-Хоо, Т. Т. Кушкан, Б. М. Ооржак

дөш өскө-даа өскө хой-хой башкылар бар.

Бистан институтта, кафедрада өртем адын камгалап алган, башкыларынын оон салган, өртемче чүткүч, оон баштайгы артын анык алганнарга филология өртемнинин кандидатты Б. К. Ондар, М. В. Оюн база хамааржыр. М. В. Оюн амгы үдө Тыванын мурунунда Турциянын чазанын чалаан улусузу Россияда өскө түрк дыйгы човнарнын төлөзери-биле калы өртем-инженер ажилдарын кылдыр турары база оон башкыларынын ачы-хаваязын, чоргалары болур. Бичен Кыргысова база ол чалаалар-биле Турцияга ажилдан турган. Оон анында кафедрада база бистан салгырын доолдузукчулары амгы үдө ажилдап турар. Тыва школаларын алдарыг башкыны, Улус өөредилгесинин тергенин, 25 чыл иштине школарга тыва дыл, чогаалды башкылап келген, дуржугалагы башкы Е. Д. Чамзырып, С. С. Комбу олар профессор Д. Д. Куулар-биле калы литература кичээлдерин эртин турарлар. Дыл башкылары О. В. Дамба, Н. Д. Суванжия, Е. М. Куулар, Н. М. Ондар хүнелен хуне дуржугалап байламын, башкылары-биле атын коңга ажилдан турарлар. Олар база аспирантура кирип, пикирдел ажилдары кылдыр планнат.

Филология факультетинге, оон тыва дыл, чогаал салгырына өрөшп чораан бүгү доозукчуларыныска, амгы үдө ыла ажилдап, өөренитурар филологтарга 30 чыл оон байырап таварыштыр чүрөзүлгө камгалап ижин байырымы чедирип тур бис. Олар бүгүлөгө күлө өккни, аас-кеккени күлө, төрөлдү чөвүленине дөш ам-лаа күжөнишкенин, бермечели ажилдарын күлөп, шулу-тулустун өөрүшкүлүгө дөшүк, азычлар болуп келдирдери чаладымыс.

Клара КУУЛАР.

Кызылдын башкы институтун тыва дыл, литература кафедрасын өргөлөгичин.

Хууда бодал

СЕТКИЛИМГЕ ТААРЫШПАДЫ

Тыва Республиканың Хергелекчилер эвилелин үдө-лөп тургузарынын тургузулу бо чылдын ноябрь 18-те Кызылда болуп өрткөн.

Тываның Хергелекчилер эвилелинин сорулгаларын болган оон устанынның эвилелин дугайында өлеткенди Тыванын монополияга удур тынысчыл өргөлөгичин панагынын оралканы В. Г. Запоротный кылган. Эвилелдин сорулгаларын өлеткенди чугаала-даа, оон пинилелдерини ажил-чорудулазы амгы үдө калды болуп, оларга чүе берге айтканын таварыштыр турарын тыштырбаан. Шаан-Арыгнын пинилелин бичип мактаан. Тожунун шүгүмчүлөөн ол-ла. Эвилелдин устанын төлөвлин конферециянын киржикчилеринге ол хүн үдөп бергенден, оон акти сайгарып таныктып алдыр артазы чок болган. Төлөвлин төлөзүлөгө оода-ла пинилелдеринге бир четпес

азы үш ховук буртувар берген болза, элөп чедимчели болуп турган деп санаар мен.

Конференцияга өлеткө талазы-биле ол кижин санап берген. Кожуунар төлөзүлөрүн сагаларында пинилелдерини канчаар ажилдап турары, чедир кылдырмай келген ажилдары билдирмес чорду, тогарай чугаалаарга аммыларды чыктер чок болган.

Пинилелдерин дөткнр, дуза көргүзүр дугайында чугаала конференцияга база болган. Амдыманда пинилелдер чаа-ла байан ковайтып олар, ажил-чорудулазын түннелери көүлбөп, чон-пун бузурелин чаалап албаан. Ындаг болганда кымнар оларга дузалажыр боор. Бо берге үдө солуннар төлөвлинге, радио дамчытыр дөткнрлер сургалган, органициллаан дөңөс хө-рөз бар бе?

Конференцияга бир четпес

Мал ажылы

КАМНАП КӨРЗУВУССЕ КАНДЫГЫЛ?

— Рыноктуң бо берге үдө-лөп Тываныска бай-ла-дыр? Э-этин конучун көрбөс сен бе? — дөш, чеден ажа берген назлыг ашпа, мен анында, Тывага мал бажын ийн сай чедир дөш, олтуг-сүлгү чөвөккө апаткын көжүрүп турган чөвө. Дайын паптыкты каан болгай? Өртем-билени бар өскө, колхоз-совхозтар тургустунар кырак мурунда-ла мал-биле хабактанчыл келдим. Хөвүк малын бажын мындаар кызырып алды деп чүвенин конучун — деп, ол комудал-биле чугаазын доор.

— Харын аан. Акша дөш, садыг-саарыла-биле сегерээр дөш улус мынаан — деп киришим.

— Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин... — деп чорда, та огул, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.

Дем чаа ужурашканын ашакты сактып келим. «Дорту-биле чугаалаарга, бо ээтин чартыктай кой кезин...» — дөш чорупкам. Эден! Чүү дөш деп болжым ийик? Ол тынысчыл тып чадап, өлгө сөстөр дилеп болдум. «Сааралы» деп сөстөр дөш харын тыппадым.

«Шынал-ла. Хей ээт көргөш, мал-маганын кырып, төдөй берген» деп комудал-биле сөзгөсөң преидир» деп даал болганаш, өскө-төрөң совхозум. «Тилелен-дөш, келдим. Чиге сөзгөсөн ол-дур. Эңир чылын чороб, азы бурунгу чылдын чалу, та күдөөни? — Чече! Улус далагы берди — дөш, ашпака домакты чедир чугаала-тайн, эдержек, чорупту. «Хөвүкүнү! Кара ажилда өскө, чай, кыш, дун-хун чок малдан чоран» — деп, ашакты иштиме кээргим.

Важыныма кээримге уруг-ларым келбэн. Хоорайга чорурга калдыг ийик? Чайгаар-ла турустар шыккайгай. Индиктерим ужулаш, чыгыштым.</

Чылдар болгаш кижилер

«ААС-КЕЖИКТИГ БИС»

Культура амыдыралы СЦЕНАДА — ӨГ-БҮЛЕ

Маады Тончулов Кара-Тонгун «Шын» солунга хой чылда амыдырал хуучун журналистерини сайлап кырган. Ол журналисттерге 40 чыл бараан болуп келген, 1983 чылда пенсияга чыгып, Ылчала-да оон соонда башка оон чыл ажыг амыдырал чоруур. Маады Тончулов «Тыванын амыдыралы» 5 чыл, Тыванын радио дамчыдылгала редакциясынын соолгу мезээлер редакторуна 15 чыл амыдырал.

Бо чылдын өг-бүле чылы болган. Өг-бүле кижилериндегизге хамаарыккан сактыктын чагына үр чыл амыдырал чораан ынак солунунга ол эскеден. Ол чыгыс чер-чурттууларынга, ылаңгыя аныяктарга бир лезе солун-да, өөрдилгелин-да болуун дээр кызыл-биле мону бижээм.

ШААИДА мен 7-8 хире-ле харыг турган боор мен. Ол үенин конуг өк билир мен. Оксусерпер, ада-вешини чок төредериниң аал-оранын аргалаанын турттап чораан кижиле болгай мен. «Чолу — чоруган, хойу хой-ден» деп чүе ол-дур ийин. «Мени, шынап-ла, төрөн адал-менден өске улус азырап өстүрү турарын элээди чылдарымда улам хандыр билип, өздүгү кижилер апаргам, азырап ада-вемге дыка өөрүп четиргенимини чүректин ха-нызыдан өлөрдүп чораан мен.

Ам чеден ажыг чыл турттап чор мен. Бир-ле катап суму даргазы Аракчаа бистин адыгыска келгеш, ачамдын думмазы Шимит угбай сутуң өңгө келгеш, мынча деп чугалай-дыр:

— Ам силерин бо аалынарда Дыркаа чейинниң чурттап турган бажыңга лектиңиз азы тодаргайлаарга, бажың чорукту уугу-каарыңн школазы тургустуң өзвесе. Улуг-даа, аныяк-даа улус ады өөренир силер. Салазын, караңдаштын тып алынар. Өөрдүр кижиле ко-жуну төвүлден чейи келер. Оок-биле кады кожуун дар-газы Сундуй болган Сесер-дин сумурунун төлөз-сургак-чызы Маадырның база кел-дилер-дир дээп.

Ол болза 1934 чыл. Ол чаа мезээни аяа олурган аны-кар, угбалар болган оолдар, кыстар дыка сууруган дык-лааш, канчаар өөренир дуга-йын даргалардан конугу со-пуугалдык-биле тодаргай айтырып, солуп харылырын адылаан чүе.

«А мен олургам: «Мени өө-»

жыңнын турган улустуң ба-жыңыраан деп эну улуг тур-ган. Аада өөренип турдувус. Хүт чогу ол үеде колдуунда шанда чадырларга чурттап чораан улус-ла болгай. Мээң азырап адам Точу чазын, күзүн, кызын болган чайын чылгы кадарар, акым Башта-кыл аал-оранда аар-саар ажыл кылдыр, арам Шүмдөк чыгып, миск саар болгаш өг алы-ныга ынак чораанар. Ини-тизи-биле олар организастыг амыдырал, эвлетер чурттап, бот-боттарына эки дуалаа-нын чораан, амыдырал-чуртта-тагаа четир мал-маганын өстүргенер. Оларын ажы-лыга Хүтүң өске аалдырын, ылаңгыя кыштагаашкына белектериниң чорудуп, сян-ширининди дуаламчы аргазы-биле четир-биле белектер турганар. Ол бугү амыдырал бичин оолдар, кы-стар, бистер база-ла омак-хей-дүү-биле каттыга бээр бис. Аныяктарын ажыл-ишке өө-редип чаңчыктарынын үлеер-чижээ аяа база-ла көстүп эгелээр турган. Мен хөпөн ады муңу эгеледим.

Бичининден-не сонуургал-дыг болган чүткүлдүг кижиле ажыла чөре хандыга бээр болган дадыга бээр чораан. Оок соонда анай, хураган кадарын эгеледим. Элээди апаргам, улуг хой, ошкү ка-дара бердим. Тovuу ажимини хой кадарын чоруулам дээр-де ынаас кижиле. Ол-ла хө-вээр кадыг ажыл-ишке эки дымас кижиле болуп артын кады ийин ол. Менден ийи хар улуг кижиле. Ам Бин-Хө-мин Сумба бот-бозун чуртта-чор.

Товуунуң адамы Дыркаа прей амыдыралың чорум эки ушарып-бакшырып билир кижиле чораан. Бодуңуң амыдыралың каржи чүе чок кижиле чүе деп улуг улустуң каш-даа чөре балыт-кал чугааштын дыкшап мен. Элден чүе-ле болгай. Ам болаармын, 1929—1930 чыл-дар аразында кызык-өү хире чүе ол. «Дыркаа прейни бугү-ле мал-маганы болган алган кадайы, ажы-толу-биле кады Хүттен Бегирэже ко-»

жүрүр» деп, хой-ле тарга-лар келгеш, айтырдык бер-генин Дыркаа прейниң уруу Ады, олду Тovuу суглар-биле кады мен база дыңап ордувус.

Оок бистерниң даңгытаа ба-рып ойнаар дээп үндүрүп-кен. А бистер чугааның улаң-чызын өг доразында булду дыңап чадырдык:

— Силер бо черин фео-далдар-дыр силер. Ылчан-ган эзээрктерини — силерни мөөн өске чөреке улур шо-дур дугайыла чогуур чө-дериниң шийтирлерин бар чүе-дир ийин—деп, бир «ларга» чугалады. Кезек кады кымда-даа чугаа чок... Дыңап чылдыр бис.

— Канчаар көжөр бис? Шүнту доран-на бе, азы уурук-сууруткан бе? — деп, Дыркаа прей айтыр-дыр.

— Бугү-ле хөргитер-биле кады бо чайын кожуң амыр! Бин-Хөмин Бегирэ-ге барып чурттаар силер. Аада баарыңарга оон ыңай чүеңиң аялы билдине бээр өвесе... Эдбек олардык чөре малчыар барып олардыктыр! — деп, «ларга» дөрт бол-ган дөңгү хариы бергенин ам-даа сакты-дыр мен. Ол чугааның бичин кижиле бе-зин эпчоксунчу илден чүе. Кожуксевиң турар кырган-сырал, муңгарал, аймаарал... — Ам канчаар, албадал-дыр, сымдырыг-дыр! Чака-чыгыс чериниң айтымышкы-нына эртер эвес — дээп, көжөргө белеккенеп, баш-тайгы мал-маганын сүрүп ажырган чүе. Мээң атам биле акым чыгыс мады сүрүп алган, чорутулган. Оок соонда чыдык, инек, шээр малдарын ийи дугаа-рында сүрүтүп ажырган.

Апактын соонда кыргынар боттары, чыгыс уруу, чаңгыс огул-биле чуртуп катган, чоруп турга көрүмге, аяа турган шүнту кижилер ылаң-гы, карактарың чаштарың тулуш шылавадылар. Аада тур-ган бичин урулар шүнтувус ына-сымысты улус-биле кады токтувус. Мен чере элден кижиле боор мен, ылаан кижиле

Бай-Тайга кожуунуң тө-вү Тээди суурга беш совхо-тарын концерт болуп эр-кен. Оон кол сорулгазы — өг-бүле чылыга тураскаат-кан, ыңчангаш көрүлдө үе-зинде бир-ле өг-бүлениң тус-кай талаштын ылап көр-гүзери. Маана совхо-тарын удурутчуларын кижилегиниң чугулап айтып аргажок Ылаңгыя Кызыл-Даг суур чагыр-зының «Көп-Сөөктүң аял-га» деп бөлүңү тургускан концертин демделекседим. Ында совхоз директору Фө-дор Дунчунович Сарылар, суму чагырганың тарга-зы Лидия Монгушова Ко-ча болган совхозун өскө-дөө специалистери, мал эмиңери, зоотехниктер бир дем-биле кырыкчир, бир чөри буурулдиң-биле ал-ган. Маана Тээдиниң музы-ка школазынын башкысы Ч. С. Монгуштуң, куль-тура одаанын директору С. Д. Монгуштуң, уран чүл-уудуручу В. К. Лявлю-дугу улуг улуг болганын дем-делгевес аргажок.

Көрүлдөгө ийги чөри «Кара-Хөл», «Мурлакчы» совхозтарын коллективтери аң, а ушкү черин «Тээди» совхозун Найрал сады-рынын уран чүл кижиле чөри алган. Кара-Хөлдөн Сергей Сүге-Маадыр, Бай-Талдан Семен Докпактын чараш ырлаанын, Сайлык Соржуунуң, Рада Оделдиктин таңды-самыга чон улуг үшөөлди берген.

Өг-бүлелер ортузунга бол-ган мөөргө Кызыл-Дагдан Владимир Салтактын, Тээ-лиден Сагдыларын, Тээди совхозтан Алексей Дандар-оолдун, Серин Дандар-оолдун күөсеткен номерлери му-зыка-даа, тынызын-сагы-ның-даа талазы-биле оша-га болган.

Ийгилик-биле өг-бүле чы-лыга тураскааткан көрү-лдө улус-чолуп сагы-сетти-линге өөрүшүңү, улам соруктуг анылап, туртта-рынга улуг ылаңгыя берген.

Борис ЧАМБИТ. Бай-Тайга кожуунда куль-тура килданын эргелекчи, жюри кижигү.

Бистинде ноябрь 28-тен эгелеп кылдырган салышкынар талазы-биле хуу немежилгези өскөн! Салышкынар хүлээп аларынын чаа хуусаазы доктааттыңан—2 айма! Декабрь айда салышкынар түр үеде оон-даа бедик хуу немежилгезин хүлээп алдынар! Бүгү хуусаалар айы-биле салышкынын эн эвээш түнү — 100.000 рубль. Бистин адрестеривис: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 35. Амыдырал хандырылга бажыны, 3-кү каът, тел 3-61-56. Туран хоорай, «Колос» Культура бажыны, 14 дугаар өрөөл. Ак-Довурак хоорай, Центральная кудумчузу, 1. «Тыва даг-дүгү» комбинаттын эргеледи, тел. 17-71. Каа-Хем суур, Кызыл кожуун чагырганынын бажыны.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

Шыдыраа Шаңналы — Шары

Чөөн-Хемчик — республика элээн хөй шыырак шыдыраачыларынын чурту. Борга Матпа Хомушкуну, Монгуш Кенин-Лопсанын, Хөйер-оол Оларын, Максим Монгушту, Өнер-оол Бегзини, Монгуш-оол Түлүшту алаарга-ла четир.

ШИЛИНДЕК КОМАНДАЛАР КИРИШКЕН

Өвүр кожуунуң хол-шы-дыраага бирги чөп дээш үш хонук дургузунда болуп эртен маргылдаа чокта чаа дооулган. Адаа шүту эш шыырак чөри үш шыдыраачы киришкен. Оларын аразында ады кижилериниң азырап чурттуулар. Кожуунда анык шыдыраачыларын өздү ораарың. Хандагайтыда шыдыраа клубунун эки амыдырал турарын маргылдаанын түңүлө көрүскөн.

Бо маргылдаа нааы чет-пээ беш бичин оол база ойнаа. Маргылдаа болуп турар үеде мындыг таварыла-лар болганын черле солду-дур деп көрдүм. Ол бичин шыдыраачыларын дүргөн улуп кааптар-дыр дээш оларын сүрүп, кыгырып алган, дүркудатып чамдык шыдыраачылар оларын шүтузунга уттурган. Талангыдыг бичин шыдыраачыларга Хал Салчак, Шораян Доугак болган оон-даа өскөтөр хамаар-жыр. Келер үениң салга-ды бар-дыр өвесе деп чүе-ни олар ылаңгыя бадтыкады-лар.

Кызыл хосрай, Красноармейская, 100 Индекс 667000

Түрүзүкчулары ГЫВА «РЕСПУБЛИКАНЫН ДЭЭДИ КҮРАЛЫ ЧАЗАА БОЛГАШ СОЛУННУН КОЛЛЕКТИВИ

Кол редактор В Ф ЧАДАМБА

ЧАА САЛГАЛ ӨЗҮП ОРАР

Хостуг хурешке алдарлыг спорт мастери Сергей Карамчакотунуң шаңналыра дээш Хакас Республиканың ажык маргылдаазы болган Сибириниң олимпий академиязын түңөл маргылда-ларынын ушкү чадзыс эр-ген делгедя Абакан хоорай-га болуп эркен.

Сибирь девискээринин бо улуг маргылдааның Ново-сибирск, Омск, Кемерово областтарын, Красноярск крайнын база Тыва болган Хакас республикаларын кол-дуунда-ла шилиндек коман-даларын мөөгөлөрн кириш-кен.

Маргылдааның байлыгы аныктыктын кол судья-лар ораакчызы В. С. Биче-оол кылган, спортчуларга, көрүкчүлөргө байыр чедир-ген соолуде С. Карамчаков-туң мези. А. К. Карамчаков чүе чугаалааш, олгунуң адынга тураскааткан улуг хуреш маргылдаанын эртин-риң турар спонсорларга, спорт комитеттеринге бол-ган удурутчуларга өөрүп четиргенин илередиң, чыл-галыңарга байыр чедирген.

Бо маргылдаага бистин республиканың мөөгөзи Самир Сат тергип эки хурешкен, бодунуң делгезинге чөмпюн атты чаалап алган. Моон мурнунда Самир Кызылдын бир дугаар профтехучилище-зинге өөренип турган, ону дооскаш, ам Красноярскиниң күрүне университетинде өө-ренип турар.

Ийги черин оон мурнунда кады өөренип чораан экин-чи Попович-биле ойнааш, деп болган, ушкүңү Младинцевич уттуруп алган. Түңүлгөди сан — 2:2 болган.

Россияның «Б» командалынын эр шыдыраачылары ол хун чедикчиңин бол-ган: олар румынлары уткан—3:0,5.

ИНВЕСТИЦИЯ КОМПАНИЯЗЫ Холёр Акцияларын өртөк-үнези 1994 чылдын декабрь 9-та

АХАН «Холёр-Негоиант»	5120	5288
АХАН «Холёр-Классик»	762	838
АХАН «Холёр-Гарант»	3470	3540

Массалыг информация чөпектеринге акциялар садынын дугайында информация — вторник болгаш пятница бүрүзүндө! Акцияларын даразында адрестен садып ап болур силер: Кызыл хоорай, Кочетов кудумчузу, 35. Амыдырал хандырылга бажыны, 3-кү каът, тел. 2-61-56.

НАСОСТАРНЫ САДЫП ТУР

«Гэрос» ассоциация ханы чер иштинден суг сор-дур даразында марканың насостарын садып турар: ЭЦВ-6-10-80, өртээ 930 мун рубль. ЭЦВ-8, өртээ 1 млн. 700 мун рубль. Ол ышкаш ак өнүгү нитрозамальды база садып турар. 3 кг бир лаазанын өртээ 22 мун рубль.

Айгыргыларны № 44-57-35 (Красноярскиде) болгаш № 3-39-63 телефоннардан билип ап болур.

«ШЫН» СОЛУННУ ДАМЧЫШТЫР

Бистин ынак думавыс Марина Сарыг-ооловна Хеленин сөөлгү орукче үдөлүп, бистин ажык-тукуувусту дөңгө үлөшкөн Кызылдын № 2 ортук школазын болган Кызылдын күрүне-»

Бистин хайыралыг ава-выс, уругарын вези Чалаа-панын № 3 школазынын бажызы Дукур Кененовна Дон-гакты, улуг убавыстын чаңгыс огул алы-ла хардыг бичин Денизависти сөөлгү орукче үдээрине материалдык болган моральдыг дуа-кы чедирген дорлук-төрдө-ливиске, «Шын», «Деткамче-Советские» солундарын, Республиканың Үндүрүг ин-спекциязынын, Тыванын те-леридокомпания аны чыны, «ОПТ и розница» акционер

КИНО

ДЕКАБРЬ 9-та «НАЙРАЛ»: «Ынакчылы» (ст. ТТЛ «Зодьяк») 9.30, 11.40, 13.50, 16.00, 18.10. Видеоалга: «Кажан эр кижиле хөргөзгөн динге ынакчылы самурай» (АКШ) 10.00, 12.30, 15.00, 17.00 шактарда.

Тожу кожуунуң Адыр-Кежиг суур чагырганынын дар-газы Кан-оол Кундузатович КОДУН 54 хар ажып чорааш, Үр эвес араанынын сөөлүндө мө-чөзи-биле холбайтыр оок өг-бүлөашпте, дорлук-төрдө-линге болгаш чок кижилерине ханы кажылаалды Тыва Республиканын Президенттан болган Чазаа өлөргөйлөп тур.

АГАР САНЫ: «Тыва соцбанк» № 363505

Тыва Республиканын Пар-ламент болган информация талазы-биле Күрүне комитетинин тингир-фиязы: Кызыл, Шетинкиш болган Кравенко кудумчу, 47. Бажы № 1.

КИЛДИСТЕР: нянтгеле амыдыралы — 3-34-19; 3-34-98; 3-34-57; 3-34-49; 3-36-73; көдээ ажыл-агый — 3-36-82, 3-34-57, культура, өөрелдиге болгаш аюгал — 3-39-15, мездээлер болгаш спорт — 3-37-11, оочула — 3-34-39, 3-34-93; тагаа — 3-39-03, корректор-лар — 3-41-23; чыгуучулар — 2-27-41; солун келбей-барганда — 3-57-92, 3-14-94; бухгалтерия 3-41-16.